

Wybrane problemy badania sprawozdań finansowych instytucji kredytowych

JOANNA WIELGÓRSKA-LESZCZYŃSKA *

Streszczenie

W artykule przedstawiono zagadnienia zasługujące na szczególną uwagę w procesie badania sprawozdania finansowego instytucji kredytowej. Niewątpliwie są nimi instrumenty finansowe, a wśród nich ekspozycje kredytowe. W ich przypadku wymagane jest sprawdzenie prawidłowości wyceny. Poprzedza ją weryfikacja zakwalifikowania ekspozycji kredytowych do właściwych kategorii, a w ślad za tym dokonania odpisów z tytułu utraty wartości oraz uwzględnienia przy ich ustalaniu ustanowionych zabezpieczeń. Tym samym proces badania jest złożony i wymagający oceny przez biegłego rewidenta czynników egzogenicznych i endogenicznych mających wpływ na działalność instytucji kredytowych.

Słowa kluczowe: instytucja kredytowa, ekspozycje kredytowe, odpisy z tytułu utraty wartości, badanie sprawozdania finansowego, zabezpieczenie kredytu.

Abstract

Selected problems in auditing the financial statements of credit institutions

The article presents issues deserving special attention in the area of auditing the financial statements of credit institution. Without a doubt, these are the financial instruments, including credit exposures. To properly audit these instruments it is required to verify the accuracy of the valuation. Such verification in the case of credit exposures is preceded by appropriate category qualification followed by impairment write-off determined considering the established security. Thus, the audit process is complex and requires assessment by the auditor of exogenous and endogenous factors affecting the operation of credit institutions.

Keywords: credit institution, credit exposures, impairment write-off, audit of financial statements, loan security.

---

* Dr hab. Joanna Wielgórska-Leszczyńska, profesor nadzwyczajny SGH, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Instytut Rachunkowości, jwielg@sgh.waw.pl

Wprowadzenie

Działalność instytucji kredytowych jest coraz bardziej skomplikowana i wymaga zrozumienia wpływu czynników wewnętrznych i zewnętrznych na tę działalność. Niezbędna jest ocena ich wpływu na sytuację finansową tych jednostek, tym bardziej, że działalnością instytucji kredytowych zainteresowanych jest wielu interesariuszy. Oczekują oni rzetelnych i bardzo szczegółowych informacji. Obowiązujące standardy sprawozdawczości muszą być zatem coraz bardziej harmonijne względem siebie, aby umożliwić porównywalność podmiotów w skali międzynarodowej. Stąd ważne jest nie tylko zwrócenie uwagi na wymagania z zakresu rachunkowości, ale także na wymagania nadzorcze. To one łącznie powinny być uwzględnione w procesie badania sprawozdania finansowego. Szczególnie ważne jest to w kontekście działania instytucji kredytowych na rynku, na którym zasady i regulacje mają zasięg międzynarodowy, ale niektóre z nich są lokalne.

Celem opracowania jest przedstawienie, na podstawie dokonanej analizy, wybranego zagadnienia badania sprawozdań finansowych instytucji kredytowych (a ściślej pytań, na które powinien poznać odpowiedź biegły rewident podczas badania ekspozycji kredytowych). Złożoność działalności instytucji kredytowych wymaga od biegłych rewidentów badających sprawozdania finansowe zwrócenia uwagi na te problemy, z którymi wiąże się największe ryzyko.

W procesie badania sprawozdań finansowych instytucji kredytowych na szczególną uwagę, ze względu na udział w aktywach instytucji kredytowych, zasługują ekspozycje kredytowe. To właśnie ekspozycje kredytowe bilansowe, ale także pozabilansowe mogą wpłynąć na płynność banku. W przypadku ekspozycji kredytowych ważna jest zarówno wycena, którą poprzedza klasyfikacja do określonych kategorii ryzyka, jak i ustalenie prawidłowej wysokości odpisów z tytułu utraty wartości lub rezerw celowych. W tym celu należy uwzględnić zarówno regulacje nadzorcze, jak i regulacje dotyczące rachunkowości krajowe i międzynarodowe (Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej – MSSF). Mając na uwadze to, że regulacje dotyczące instytucji kredytowych nie są spójne, przed poważnymi wyzwaniem stoją biegli rewidentzi badający sprawozdania finansowe instytucji kredytowych.

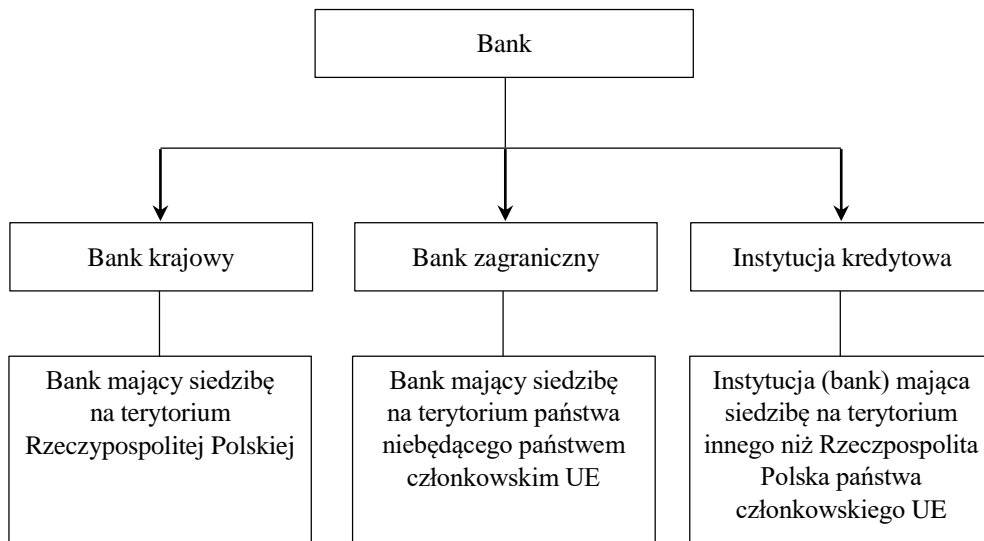
Na potrzeby opracowania dokonano analizy literatury przedmiotu, regulacji dotyczących rachunkowości oraz rewizji finansowej, a także przeprowadzono rozmowy z biegłymi rewidentami badającymi sprawozdania finansowe instytucji kredytowych.

1. Specyfika działania instytucji kredytowych

Instytucja kredytowa, zgodnie z rozporządzeniem to „przedsiębiorstwo, którego działalność polega na przyjmowaniu depozytów lub innych funduszy podlegających zwrotowi od klientów oraz na udzielaniu kredytów na swój własny rachunek” (rozporządzenie Parlamentu Europejskiego 575/2013). Mając powyższe na uwadze, należy stwierdzić,

że instytucjami kredytowymi są banki oraz spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Przyjmują one bowiem środki od klientów, w postaci depozytów bądź innych funduszy, które tym klientom będą zwracane, ale także udzielają kredytów. Oczywiście, biorąc pod uwagę postanowienia prawa bankowego, należałoby wyodrębnić bank krajowy, bank zagraniczny oraz instytucję kredytową, tak jak zaprezentowano to na schemacie 1.

Schemat 1. Klasyfikacja banków

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy z 29 sierpnia 1997 r. *Prawo bankowe* (2015, art. 4, ust. 1, pkt 1, 2, 17).

Każda z powyższych instytucji może posiadać oddziały, które będą prowadzić działalność w imieniu i na rzecz danej jednostki i wykonywać wszystkie lub niektóre czynności wynikające z zezwolenia udzielonego danej jednostce, czyli może to być oddział banku krajowego za granicą, oddział banku zagranicznego, oddział instytucji kredytowej. Należy jednak dodać, że zgodnie z przepisami prawa bankowego (art. 12) banki mogą być tworzone jako banki państwowe, bank spółdzielcze lub banki w formie spółek akcyjnych.

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami bank jest jednostką, która ma osobowość prawną, działa na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym (ustawa z 29 sierpnia 1997 r. *Prawo bankowe*, art. 2). Tym samym bank, wykonując różne czynności określone w prawie bankowym (art. 5), musi brać pod uwagę ryzyko, które może powodować, że depozyty powierzone bankowi przez depozytów mogą nie zostać zwrócone po terminie, na który zostały złożone. Nie wchodząc w szczegóły tych czynności bankowych, należy stwierdzić, że mogą one dotyczyć operacji

bardziej lub mniej ryzykownych. Jednak bank powinien utrzymać płynność płatniczą dostosowaną do rozmiarów i rodzaju działalności, w sposób zapewniający wykonywanie wszystkich zobowiązań pieniężnych zgodnie z terminami płatności (ustawa z 29 sierpnia 1997 r. *Prawo bankowe*, art. 8).

Natomiast spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa jest spółdzielnią¹, której celem jest gromadzenie środków pieniężnych wyłącznie swoich członków, udzielanie im pożyczek i kredytów, przeprowadzanie na ich zlecenie rozliczeń finansowych oraz pośredniczenie przy zawieraniu umów ubezpieczenia na określonych w ustawie zasadach (ustawa z 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, art. 2 i 3).

Tym samym ze specyfiki działalności banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych wynika, że działalność kredytowa stanowi dominujące źródło dochodów. Oznacza to, że działalność ta ma istotny wpływ na wynik finansowy, ale także wiąże się z ryzykiem niemożliwości zwrotu środków powierzonych w terminach określonych w umowie zawartej między stronami. Stąd badając sprawozdania finansowe tych instytucji, audytor musi zweryfikować prawidłowość oceny jakości ekspozycji kredytowych oraz ryzyka przez te instytucje finansowe.

2. Regulacje dotyczące instytucji kredytowych i ich wpływ na badanie sprawozdań finansowych

W ostatnich latach rośnie zakres regulacji dotyczących sektora bankowego oraz innych instytucji kredytowych. Regulacje te odnoszą się do różnych zagadnień. Podstawowe rodzaje regulacji to tzw. regulacje nadzorcze oraz unormowania wynikające z postępującej harmonizacji przepisów dotyczących rachunkowości. Coraz bardziej złożone regulacje powodują, że zarządzanie zarówno instytucją kredytową, jak i całym systemem finansowym staje się coraz bardziej skomplikowane.

Pojawia się zatem pytanie, co stoi u podstaw takiego postępowania władz nadzorczych oraz przedstawicieli niektórych organów władzy i administracji państwowej. W tym celu przedstawione zostaną historyczne uwarunkowania nowo powstających uregulowań oraz przeanalizowane determinanty rosnącej liczby regulacji prawnych dotyczących instytucji finansowych. Do najnowszych i najistotniejszych regulacji dotyczących instytucji kredytowych (a w szczególności sektora bankowego) należą bez wątpienia Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), Nowa Umowa Kapitałowa (NUK), dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (dyrektywa 2006/48/WE oraz dyrektywa 2006/49/WE)², rozporządzenia Parlamentu Europejskiego (rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 575/2013), zmiany ustawy

---

¹ Podobnie jak bank spółdzielczy, co potwierdza ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających.

² Dyrektywy te zostały uchylone od 1 stycznia 2014 r.

Prawo bankowe, regulacje dotyczące nadzoru makroostrożnościowego (ustawa z 5 sierpnia 2015 r.) oraz uchwały Komisji Nadzoru Finansowego, które są aktami wykonawczymi do ustawy *Prawo bankowe* i przenoszą do regulacji krajowych postanowienia wymienionych dyrektyw.

Poza tym od stycznia 2007 r. wszystkie instytucje finansowe działające w Unii Europejskiej zostały objęte unijną dyrektywą 2006/48/WE (art. 3), zwaną także dyrektywą CRD (*Capital Requirements Directive*), która dotyczy pomiaru adekwatności kapitałowej instytucji finansowych. Dyrektywa ta w dużym stopniu odzwierciedla zapisy Nowej Umowy Kapitałowej³, przygotowanej przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, która również jest poświęcona adekwatności kapitałowej. Należy jednak dodać, że w lipcu 2013 r. dyrektywa 2006/48/WE została zastąpiona dyrektywą 2013/36/UE oraz rozporządzeniem 575/2013. Wejście w życie przywołanych powyżej regulacji oznacza dla instytucji kredytowych (banków) wiele zmian, zarówno wewnątrz samej organizacji, jak i zmian oddziałujących na krajowy i ogólnosiwiatowy system bankowy i system finansowy. Nowe regulacje oznaczają też zmianę stosunków instytucji kredytowych ze swoimi interesariuszami, a przede wszystkim przypominają o tym, że to właśnie inwestorzy i inni uczestnicy rynku mają znaczący wpływ na sukces lub porażkę pojedynczej instytucji, a tym samym całego systemu bankowego.

Przesłanki wprowadzania nowych regulacji dotyczących instytucji kredytowych zostały w dużej mierze oparte na uwarunkowaniach historycznych, a wraz z postępującą globalizacją i umiędzynarodowieniem systemów finansowych potrzeba ich tworzenia wydaje się coraz bardziej uzasadniona. Stąd biorąc pod uwagę aktualne potrzeby informacyjne, należy podkreślić, że cel, jaki postawili sobie członkowie Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards Board – IASB), a mianowicie „doprowadzenie do sytuacji, w której krajowe standardy rachunkowości i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości będą ze sobą zgodne i oparte na wysokiej jakości rozwiązaniach” (Helin, 2006, s. 5) został w znacznym stopniu zrealizowany. W wielu krajach wprowadzono bowiem nowe regulacje (Ambroziak, 2010, s. 13), doprowadzając do ujednoczenia sprawozdawczości finansowej⁴.

Sprawozdawczość finansowa tworzona na podstawie prawidłowo prowadzonych ksiąg rachunkowych ma dostarczać szerokiemu gronu użytkowników informacji o sytuacji

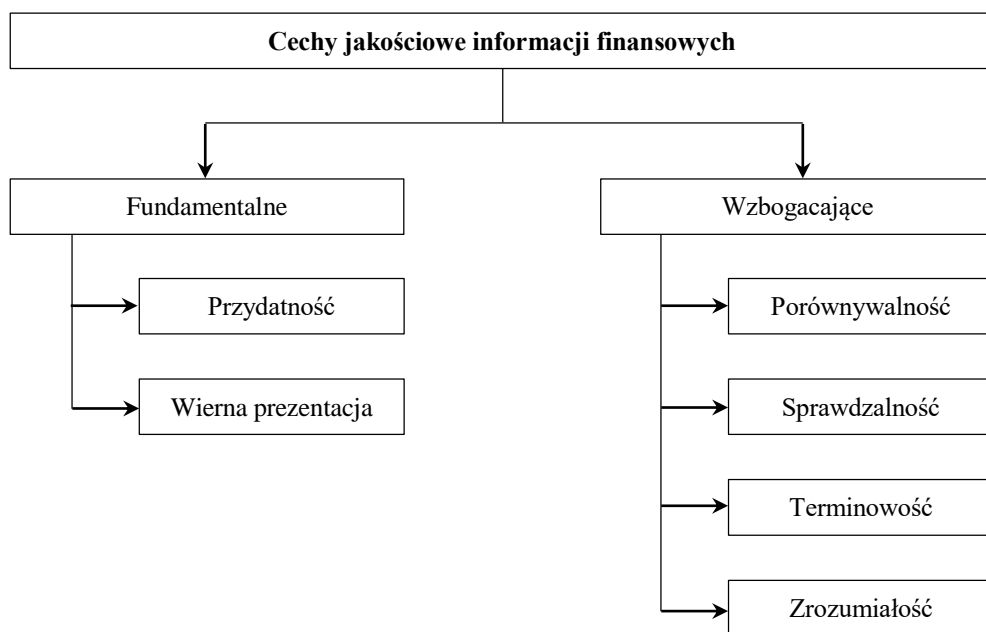
---

³ Właściwy tytuł Nowej Umowy Kapitałowej brzmi: *Ujednoczenie pomiaru kapitału i standardów kapitałowych w skali międzynarodowej. Znowelizowana metodologia*. Bywa ona także określana jako Basel II.

⁴ Od 2005 r., na mocy rozporządzenia (WE) 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości, wprowadzono we wszystkich krajach członkowskich obowiązek sporządzania skonsolidowanych sprawozdań zgodnie z MSR/MSSF, jeżeli papiery wartościowe danej spółki były dopuszczone do obrotu publicznego na którymkolwiek regulowanym rynku państwa członkowskiego, możliwość sporządzania sprawozdań finansowych zgodnie z MSSF dla sprawozdań jednostkowych spółek posiadających papiery w obrocie publicznym oraz dla skonsolidowanych sprawozdań i/lub rocznych sprawozdań pozostałych spółek (art. 5). Także zmiany wprowadzone do ustawy o rachunkowości w związku z wdrożeniem MSSF zawierają wyszczególnienie jednostek, które są zobowiązane oraz które mogą sporządzać swoje sprawozdania zgodnie z MSSF. Jednostki te są wymienione w artykułach 55, 45 oraz 2 ustawy o rachunkowości.

finansowej, stanie majątkowym oraz wynikach finansowych działalności określonej instytucji kredytowej. Informacje te powinny posiadać określone cechy jakościowe. Należą do nich cechy zaprezentowane na schemacie 2.

Schemat 2. Cechy jakościowe użytecznych informacji finansowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Conceptual Framework* (2013), s. A27–A32.

Informacje finansowe posiadające określone cechy jakościowe są niezmiernie ważne w przypadku instytucji kredytowych, które są instytucjami publicznego zaufania, a ich kondycja finansowa jest przedmiotem powszechnego zainteresowania, zwłaszcza gdy na rynku występują trudności. To w przypadku działalności tych instytucji pojawiają się liczne rodzaje ryzyka, na przykład płynności, rynkowe, kredytowe (Tupaj-Cholewa, Kaszubski, 2010, s. 251), odnoszące się do stanowiących istotną część aktywów instrumentów finansowych. W przypadku tych składników aktywów ważne jest podejście do ryzyka, metody zabezpieczania się przed tym ryzykiem oraz ustalanie odpisów na różne rodzaje ryzyka. Zwracają na to uwagę zarówno twórcy regulacji w zakresie rachunkowości (MSSF nr 7, par. 1), jak i regulacji ostrożnościowych⁵. Wymagają oni stosowania przez instytucje kredytowe przepisów w celu prezentacji jasno i rzetelnie wszystkich istotnych zdarzeń mających wpływ na sytuację majątkową i finansową. Jest to szczególnie ważne w kontekście słabości ładu korporacyjnego, który w pewnej liczbie

⁵ Podejście takie wynika z sytuacji, jaka uwidoczniła się na rynku finansowym podczas kryzysu. Tym samym wskazano na potrzebę prezentacji informacji oczekiwanych przez użytkowników.

instytucji kredytowych przyczynił się do podejmowania nadmiernego ryzyka bez zachowania należytej ostrożności. Stąd zwiększona przejrzystość w odniesieniu do działalności tych instytucji, w szczególności wypracowanych zysków i zapłaconych podatków, ma podstawowe znaczenie w zaufaniu do sektora instytucji kredytowych. W tym kontekście celem nadzoru bankowego powinno być stabilizowanie tempa wzrostu akcji kredytowej na poziomie sprzyjającym utrzymywaniu się równowagi w gospodarce (Sławiński, 2010, s. 103–109).

Mając na uwadze znaczenie instytucji kredytowych w gospodarce oraz specyfikę ich działalności, a także „dynamiczne podejście do regulacji finansowych (...) pojawianie się coraz to nowych produktów finansowych, ale i ewentualne zmiany w stosunku do ryzyka całego społeczeństwa” (Kokoszczyński, 2012, s. 162), należy stwierdzić, że badając sprawozdanie finansowe instytucji kredytowej, biegły rewident stosuje Krajowe Standardy Rewizji Finansowej (KSRF) określone uchwałą Krajowej Rady Biegłych Rewidentów (KRBR) z 2010 r. (uchwała nr 1608/38/2010). Obecnie⁶ może też stosować Krajowe Standardy Rewizji Finansowej w brzmieniu Międzynarodowych Standardów Badania określonych uchwałą KRBR z 2015 r. (uchwała nr 2783/52/2015) oraz Międzynarodowe Wskazówki dotyczące Praktyki Badania (MWPB) (komunikat nr 57/2015), z tym, że w przypadku instytucji kredytowych ważne są MWPB 1000.

3. Wybrane zagadnienia badania sprawozdań finansowych instytucji kredytowych

Informacje finansowe powinny być przez instytucje kredytowe dostarczane co najmniej za okresy roczne, w terminie pokrywającym się z publikacją rocznych sprawozdań finansowych (rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych..., art. 433). Tym samym ważne jest powiązanie informacji zamieszczonych w sprawozdaniu finansowym z informacjami finansowymi wymaganymi regulacjami nadzorczymi. Szczególnie ważne jest wskazanie, gdzie można znaleźć te informacje finansowe, które nie są częścią sprawozdania finansowego, także wtedy gdy określone informacje są ujawniane z większą częstotliwością⁷, albo z innych regulacji wynika, że niektóre informacje powinny być publikowane tak szybko, jak to jest możliwe. Ponadto z przepisów ustawy o rachunkowości (art. 64) i prawa bankowego (art. 111a, ust. 3) wynika konieczność poddawania badaniu sprawozdania finansowego i sprawozdania z działalności.

---

⁶ Nowe Krajowe Standardy Rewizji Finansowej obowiązują najpóźniej do badania i przeglądów sprawozdań finansowych sporządzonych za okresy kończące się: 31 grudnia 2016 r. – jeśli usługi świadczone są jednostkom zainteresowania publicznego i 31 grudnia 2017 r. – w odniesieniu do wszystkich innych podmiotów objętych obowiązkiem badania sprawozdań finansowych.

⁷ Gdy organ nadzorczy w danym kraju podjął decyzję o innej częstotliwości ujawniania informacji, na przykład kwartalnej, miesięcznej.

Mając powyższe na uwadze, należy dodać, że ujawniane informacje finansowe podlegają weryfikacji (badaniu przez biegłego rewidenta) w przypadku, gdy będą częścią sprawozdania finansowego. Natomiast w odniesieniu do pozostałych danych kierownictwo banku powinno zapewnić ich weryfikację w inny sposób, na przykład poprzez wewnętrzną weryfikację ich poprawności. Organ nadzoru może też wymagać od banku, aby kierownictwo zastosowało szczególne środki weryfikacji w stosunku do ujawnień nieobjętych ustawowym badaniem sprawozdania finansowego.

Z powyższego wynika, że badanie sprawozdania finansowego instytucji kredytowej jest ważne dla użytkownika sprawozdania finansowego, gdyż wówczas uzyskuje opinię i raport, przygotowane przez niezależnego eksperta (ustawa z 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach, ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym, art. 56, ust. 2 i 3), o tym, że sprawozdanie finansowe jest zgodne z zastosowanymi zasadami rachunkowości oraz rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową, finansową i wynik finansowy (ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, art. 65, ust. 1). Opinię i raport otrzymuje wraz ze sprawozdaniem finansowym również Komisja Nadzoru Finansowego w ciągu 15 dni od dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego (w przypadku banków – ustawa z 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach, ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym, art. 134, ust. 2, a w przypadku spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych – ustawa z 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, art. 62b, ust. 1 i 3). Przekazywanie przez daną instytucję kredytową sprawozdania finansowego wraz opinią i raportem jest ważne z punktu widzenia realizacji przez Komisję celów nadzoru przedstawionych w tabeli 1 dla banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych.

Tabela 1. Cele nadzoru

Cele nadzoru nad instytucjami kredytowymi będącymi:			
bankami		spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi	
1.	Zapewnienie bezpieczeństwa środków pieniężnych gromadzonych na rachunkach bankowych.	1.	Zapewnienie stabilności finansowej kas.
2.	Zapewnienie zgodności działalności banków z przepisami ustawy, rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013, ustawy o NBP, statutem oraz decyzją o wydaniu zezwolenia na utworzenie banku.	2.	Zapewnienie prawidłowości prowadzonej przez kasy działalności finansowej.
3.	Zapewnienie zgodności działalności prowadzonej przez banki zgodnie z art. 70, ust. 2 ustawy z 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi.	3.	Zapewnienie bezpieczeństwa środków pieniężnych gromadzonych w kasach.
		4.	Zapewnienie zgodności działalności kas z przepisami ustawy z 5 listopada 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy z 29 sierpnia 1997 r. *Prawo bankowe*, (art. 133, ust. 1) oraz ustawy z 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (art. 61, ust. 1).

Nadzór, realizując cele wyszczególnione w tabeli 1, podejmuje wiele czynności oraz uzyskuje szczegółowe informacje o sytuacji finansowej, jakości aktywów, płynności płatniczej, wypłacalności i przestrzeganiu limitów, które pozwalają identyfikować, oceniać i monitorować stabilność systemu finansowego, a także jego otoczenia. Wykorzystuje do tego celu również rezultaty pracy biegłego rewidenta. Dlatego biegły rewident, biorąc pod uwagę specyfikę działania instytucji kredytowych, w procesie badania sprawozdania finansowego powinien uwzględnić w szczególności:

- 1) profil ryzyka instytucji kredytowej,
- 2) stopień narażenia instytucji kredytowej na ryzyko koncentracji zaangażowania,
- 3) stopień narażenia instytucji kredytowej na ryzyko związane ze zmianą stóp procentowych,
- 4) ryzyko utraty płynności,
- 5) wpływ efektu dywersyfikacji ryzyka,
- 6) proces zarządzania ryzykiem wynikającym z działalności instytucji kredytowej, w tym metody identyfikacji, pomiaru, monitorowania i kontroli ryzyka, a także narzędzia jego ograniczania,
- 7) poprawność wyceny instrumentów finansowych,
- 8) zgodność działania instytucji kredytowej z przepisami prawa regulującymi działalność (banku, spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej), statutem, decyzjami o wydaniu zezwolenia na utworzenie instytucji kredytowej,
- 9) adekwatność funduszy własnych instytucji kredytowych w stosunku do należności,
- 10) adekwatność funduszy wynikających z wymogów kapitałowych w stosunku do ryzyka wynikającego z działalności danej instytucji kredytowej,
- 11) prawidłowość zakresu i sposobu ogłaszania przez instytucję kredytową informacji o charakterze jakościowym i ilościowym dotyczących adekwatności kapitałowej oraz zakresu informacji podlegających ogłoszeniu,
- 12) czynniki egzogeniczne mające wpływ na działalność instytucji kredytowej (skutki regulacji prawnych dotyczące wielu instytucji jednocześnie) oraz oddziaływanie sytuacji innych uczestników rynku finansowego, a także sytuacji w regionie, w którym instytucja kredytowa prowadzi działalność.

Można zatem stwierdzić, że badanie sprawozdań finansowych instytucji kredytowych wymaga od biegłego rewidenta częstokroć wiedzy o różnorodnych produktach i usługach oferowanych i wykonywanych przez poszczególne instytucje kredytowe oraz ich dużej zmienności, często dostosowywanej do bardzo indywidualnych potrzeb klientów (instytucjonalnych lub detalicznych). Wymaga ono również znajomości regulacji obowiązujących instytucje kredytowe na dany moment, w tym potrzeby sprawozdawczości wewnętrznej wymaganej przez jednostki macierzyste i sprawozdawczości zewnętrznej wymaganej przepisami prawa z zakresu rachunkowości i nadzoru ostrożnościowego, a także zmienności tych przepisów. Biegły rewident powinien zatem odpowiednio przygotować i przeprowadzić badanie. Dlatego uwaga autorki w dalszej części artykułu zostanie skupiona na jednym obszarze badania – badaniu ekspozycji kredytowych.

4. Badanie ekspozycji kredytowych

Biegły rewident, przeprowadzając badanie ekspozycji kredytowych, powinien zaplanować i przeprowadzić badanie w taki sposób, aby uzyskać wystarczającą pewność, że ekspozycje kredytowe są prawidłowe. Biegły rewident w tym celu dokonuje oceny ryzyka (KSRF nr 315, par. 5) i bierze pod uwagę działanie kontroli wewnętrznej (KSRF nr 330, par. 8–10) w zakresie dotyczącym między innymi kwalifikacji ekspozycji kredytowych, ich ujęcia, wyceny, ustalenia podstawy do tworzenia rezerwy celowej/odpisu z tytułu utraty wartości, naliczenia odsetek w celu zaprojektowania odpowiednich procedur badania. Działania biegłego rewidenta dotyczą również oceny odpowiedniości przyjętych zasad (polityki) rachunkowości, racjonalności ustalonych przez kierownictwo wartości szacunkowych dla zabezpieczeń i szacunków rezerw na należności zagrożone.

Dokonując oceny odpowiedniości przyjętych zasad (polityki) rachunkowości biegły rewident powinien zapoznać się z polityką rachunkowości instytucji kredytowej i ocenić jej zgodność z przepisami ustawy o rachunkowości oraz wydanymi na jej podstawie przepisami rozporządzeń Ministra Finansów (rozporządzenie Ministra Finansów z 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków; rozporządzenie Ministra Finansów z 25 czerwca 2014 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych) lub z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej. Tym samym biegły rewident powinien uzyskać odpowiedzi na pytania:

- A. Czy instytucja kredytowa posiada opracowane i przyjęte zasady (politykę) rachunkowości?
- B. Czy w przyjętych zasadach (polityce) rachunkowości określiła:
  - zasady klasyfikacji ekspozycji kredytowych i związanych z nimi kosztów oraz przychodów, a także przepływów pieniężnych,
  - metody wyceny ekspozycji kredytowych na moment początkowego ujęcia i na moment bilansowy,
  - sposób ustalania rezerw celowych/odpisów z tytułu utraty wartości oraz rezerw na zobowiązania pozabilansowe,
  - sposób prezentacji informacji na temat ekspozycji kredytowych w sprawozdaniu finansowym?
- C. Czy przyjęte zasady (polityka) rachunkowości są stosowane przez instytucję kredytową?
- D. Czy przyjęte zasady (polityka) rachunkowości są adekwatne do rodzaju prowadzonej działalności przez instytucję kredytową?
- E. Czy przyjęte zasady (politykę) rachunkowości instytucja kredytowa stosuje w sposób ciągły?
- F. Czy zasady (polityka) rachunkowości są na bieżąco aktualizowane stosownie do zmian przepisów prawa/ przyjętych przez instytucję kredytową rozwiązań?
- G. Czy sprawozdanie finansowe instytucji kredytowej zawiera odstępstwa od zasad (polityki) rachunkowości?

W zakresie dotyczącym ekspozycji kredytowych biegły rewident powinien uzyskać odpowiedzi na pytania:

- A. Czy prawidłowo zostały zakwalifikowane ekspozycje kredytowe do poszczególnych kategorii ryzyka?
- B. Z jaką częstotliwością dokonywane są przeglądy ekspozycji kredytowych?
- C. Czy prawidłowo zostały ustalone zasady wyceny ekspozycji kredytowych w zależności od kategorii, do jakiej został zakwalifikowany dany instrument, w tym efektywnej stopy procentowej?
- D. Czy zgodnie z przyjętymi zasadami kwalifikowane są udzielane kredyty, pożyczki, akredytywy, gwarancje i poręczenia?
- E. Czy zgodnie z ustalonymi terminami są spłacane kredyty i pożyczki?
- F. Czy prawidłowo są ujęte i wycenione zabezpieczenia w księgach rachunkowych?
- G. Czy zabezpieczenia są uwzględniane w pomniejszeniach podstawy tworzenia rezerwy celowej/odpisu z tytułu utraty wartości?
- H. Czy przestrzegane są limity koncentracji zaangażowań?
- I. Czy instytucja kredytowa określiła warunki przekwalifikowania ekspozycji kredytowych podlegających restrukturyzacji?
- J. Czy prawidłowo są ustalane rezerwy celowe/odpisy z tytułu utraty wartości, a także czy dokonywane są one indywidualnie czy portfelowo?

Poza tym biegły rewident powinien zweryfikować prawidłowość oszacowania ryzyka działalności, w tym ryzyka kredytowego, ryzyka płynności, ryzyka stopy procentowej, ryzyka walutowego, a także prawidłowość ustalenia wymogu kapitałowego, współczynnika wypłacalności. Mając na uwadze wszystkie powyższe elementy, powinien on ocenić ich wpływ na możliwość kontynuowania działalności (KSFR nr 570). Przedstawione zagadnienia w obszarze badania ekspozycji kredytowych wskazują na potrzebę posiadania dobrej znajomości specyfiki działania instytucji kredytowych i środowiska prawnego, w którym one funkcjonują. Z doświadczenia badających sprawozdania finansowe instytucji kredytowych wynika, że niezbędne jest ciągłe aktualizowanie wiedzy o zmieniających się regulacjach, umiejętność łączenia faktów dotyczących warunków udzielania ekspozycji kredytowych, przesłanek utraty wartości i w konsekwencji konieczności dokonania odpisu z tytułu utraty wartości w powiązaniu z oceną prawidłowości oszacowania możliwej do odzyskania kwoty z zabezpieczenia.

Podsumowanie

Biegły rewident, wyrażając opinię o badanym sprawozdaniu finansowym instytucji kredytowej w zakresie ekspozycji kredytowych, powinien w procesie badania poznać odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy wymagane regulacjami prawnymi ujawnienia dotyczące ekspozycji kredytowych znajdują się w sprawozdaniu finansowym?

2. Czy zostały one przedstawione we właściwej formie, czyli ilościowo i/lub jakościowo w zakresie niezbędnym do przedstawienia rzetelnych i wszystkich istotnych z tego obszaru informacji?
3. Czy wymagane informacje ujawniono we właściwej części składowej sprawozdania finansowego czy w sprawozdaniu z działalności?

Tym samym można stwierdzić, że uzyskane odpowiedzi biegły rewident musi przeanalizować z punktu widzenia wymagań regulacji dotyczących rachunkowości oraz regulacji nadzorczych. Tylko informacja kompletna, spójna i konkretna jest bowiem użyteczna decyzyjnie. Aby taka informacja mogła być dostarczona danemu interesariuszowi, biegły rewident, jak wynika z przeprowadzonych rozważań, musi zastosować określone procedury, które pozwolą mu na stwierdzenie, czy instytucja kredytowa przedstawiła w sposób rzetelny i jasny sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy, kierując się przy tym wiedzą, doświadczeniem i sceptycyzmem zawodowym.

Literatura

- Ambroziak M. (2010), *Analiza sprawozdań finansowych*, C.H. Beck, Warszawa.
- Conceptual Framework, International Financial Reporting Standards* (2013), IFRS Foundation, London.
- Helin A. (2006), *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady sporządzania i prezentacji*, C.H. Beck, Warszawa.
- Kokoszczynski R. (2012), *O potrzebie dynamicznego podejścia do regulacji finansowych*, [w:] A. Alińska (red.), *Eseje o stabilności finansowej*, CeDeWu, Warszawa.
- Sławiński A. (2010), *Paradygmat finansów a nadzór bankowy*, [w:] W. Frąckowiak, J. Szambelańczyk (red.), *Ku nowemu paradygmatowi nauk o finansach*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu”, 144.
- Tupaj-Cholewa A., Kaszubski R. (2010), *Prawo bankowe*, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa.

Akty prawne i regulacje środowiskowe

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE, Dz.Urz. UE L 176.
- Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (wersja przededagowana), Dz.Urz. UE L 177/2006.
- Dyrektywa 2006/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 14 czerwca 2006 r. w sprawie adekwatności kapitałowej firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych (wersja przededagowana), Dz.Urz. UE L 177/2006.
- MSSF nr 7 *Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji*, [w:] Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz. UE L 320 z późn. zm.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (1), Dz.Urz. UE L 176.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 25 czerwca 2014 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, Dz.U. 2014, poz. 880 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, Dz.U. 2013r. poz. 329 z późn. zm.

- Ustawa z 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym, Dz.U. 2015, poz. 1513.
- Ustawa z 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach, ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym, Dz.U. 2015, poz. 1011 z późn. zm.
- Ustawa z 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, Dz.U. 2013, poz. 1450 z późn. zm.
- Ustawa z 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, Dz.U. 2005, nr 183, poz. 1538 z późn. zm.
- Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. *Prawo bankowe*, Dz.U. 2015, poz. 128 z późn. zm.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. 2013, poz. 330 z późn. zm.

Źródła internetowe

- Komunikat nr 57/2015 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z 5 maja 2015 r. w sprawie wskazówek praktyki badania, www.kibr.webserwer.pl
- KSRF nr 315 *Identyfikacja i ocena ryzyka istotnego zniekształcenia dzięki zrozumieniu jednostki i jej otoczenia*, www.kibr.org.pl
- KSRF nr 330 *Postępowanie biegłego rewidenta w odpowiedzi na ocenę ryzyka*, www.kibr.org.pl
- KSRF nr 570 *Kontynuacja działalności*, www.kibr.org.pl
- Uchwała nr 1608/38/2010 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z 16 lutego 2010 r. w sprawie krajowych standardów rewizji finansowej, www.kibr.org.pl
- Uchwała nr 2783/52/2015 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z 10 lutego 2015 r. w sprawie krajowych standardów rewizji finansowej, www.kibr.org.pl

